

УДК 37.091.3:001.1

DOI <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.4.1.21>

С. Ю. МАКСЄВ

кандидат педагогічних наук,

докторант кафедри освітології та інноваційної педагогіки,

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди,

м. Харків, Україна

Електронна пошта: melkor888@gmail.com

<http://orcid.org/0000-0002-1021-6003>

РОЗВИТОК ПОНЯТТЯ ПРО КЛЮЧОВІ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ПРАЦЯХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ТА УКРАЇНСЬКИХ ВЧЕНИХ

У статті досліджено підходи українських та європейських науковців до визначення поняття «ключові компетентності» в рамках компетентнісного підходу. Автором підкреслено, що реалізація компетентнісного підходу є одним із найголовніших орієнтирів для здійснення змін у національній освітній системі, а для досягнення мети загальної середньої освіти необхідне формування ключових компетентностей.

Розглянуто генезис дефініції ключових компетентностей в освіті, їх поступове формування в європейській та українській педагогічній науці. Ключові компетентності визначено як ті, яких потребує кожен для особистої реалізації, розвитку, активної громадянської позиції, соціальної інклюзії та працевлаштування та які здатні забезпечити особисту реалізацію та життєвий успіх протягом усього життя.

Виконано порівняльний аналіз визначення ключових компетентностей і показано, що в сучасній науково-педагогічній літературі й нормативних документах до ключових компетентностей відносять від 8 до 11 компетентностей. Зазначено, що основна роль у розробці визначення та переліку ключових компетентностей належить міжнародним організаціям, які узагальнили напрацювання світової педагогічної спільноти. Підходи до визначення ключових компетентностей, викладені в документах міжнародних освітніх установ, дали змогу українським ученим зробити власні визначення та узагальнення, що закріплені в державних освітніх документах.

Визначено, що класифікація ключових компетентностей співвідноситься зі змістом освіти й з основними сферами соціального життя, в яких особистість здійснює свою діяльність і реалізує себе. Автором наголошено, що визначення ключових компетентностей відповідає досвіду розвинених країн, в освіті яких втілювалася компетентнісна парадигма, тому необхідність її упровадження в українську освітню систему безсумнівна.

До перспективних напрямів подальших досліджень автором віднесено визначення змісту системи понять, що складають природничо-наукову компетентність, і шляхи формування природничо-наукової компетентності в учнів базової школи.

Ключові слова: компетентнісний підхід, компетентність, ключові компетентності, порівняльний аналіз.

Вступ. Інноваційні зміни в національній освітній галузі, соціально-економічному розвитку українського суспільства, його входження до європейського освітнього простору, інтеграція зі світовими стандартами передбачають поступову модернізацію всіх ступенів освіти в державі – перехід до системи компетентнісної освіти.

За такої освітньої парадигми метою загальної середньої освіти стає не просто надання учням суми знань, умінь і навичок, а формування компетентностей, необхідних для соціалізації учнів і громадянської активності, свідомого вибору подальшого життєвого шляху й самореалізації, розвитку природних здібностей та інтересів, виховання відповідальності й поваги до суспільства, навколишнього при-

родного середовища, національних і культурних цінностей.

Постановка проблеми. В умовах сьогодення компетентнісний підхід є одним із ключових напрямів удосконалення національної системи загальної середньої освіти. Державна освітня політика з наряду засвідчена в Національній стратегії розвитку освіти в Україні (2013 р.), концептуальних засадах Нової української школи (2016 р.), Законі України «Про освіту» (2017 р.), Державному стандарті базової середньої освіти (2020 р.).

Зазначеними нормативними документами реалізацію компетентнісного підходу визначено головним орієнтиром для здійснення змін у державній освітній системі. Зокрема, ключовими компонентами Нової української

школи проголошено зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей, потрібних для успішної самореалізації в суспільстві, і структуру школи, яка дає змогу добре засвоїти новий зміст і набути життєвих компетентностей.

Загально визнаною проблемою є необхідність виділення ключових компетентностей, які є наскрізними для всіх навчальних предметів та якими мають оволодіти учні для успішного навчання та подальшої самореалізації. Визначення поняття ключових компетентностей багатогранне та є предметом дискусій як вітчизняних, так і зарубіжних науковців.

Аналіз попередніх досліджень. Базові аспекти впровадження компетентнісного підходу в освіту й поняття про ключові компетентності досліджувалися в працях зарубіжних, насамперед європейських, науковців J. Delors, H. Haste, W. Hutmacher, J. Raven, A. Reid, D. Rychen, L. Salganik, U. Trieg та інших.

Українські напрацювання з питань компетентнісного підходу й ключових компетентностей викладені в наукових розвідках Н. Бібік, Г. Васьківської, Л. Ващенко, С. Гарячої, Л. Гуцан, О. Кучерук, О. Локшини, Т. Магдич, О. Овчарук, С. Паламар, О. Пометун, Н. Романчук, О. Савченко й інших.

Мета статті полягає в розкритті сутності й розвитку поняття «ключові компетентності» в науково-педагогічних працях та аналізі різних систем класифікації ключових компетентностей.

Виклад основного матеріалу. Компетентнісний підхід – це спрямованість освітнього процесу на досягнення результатів, якими є ієрархічно підпорядковані ключова, загально-предметна й предметна компетентності [Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти]. Результатом такого процесу науковцями [Бібік 2004; Пометун 2005] вважається формування загальної компетентності людини, що є інтегрованою характеристикою особистості, яка формується в процесі навчання та складається зі знань, умінь, ставлень, досвіду діяльності й поведінкових моделей особистості.

Компетентнісний підхід акцентує на здатності застосовувати здобуті знання та розв'язувати проблеми, що виникають за певних ситуацій: у пізнанні й поясненні явищ дійсності; під час засвоєння сучасних техно-

логій; у відносинах із людьми, в етичних нормах; у практичному житті; в естетичній оцінці; в оцінюванні своєї готовності до навчання; під час розв'язання проблем життєвого самовизначення [Романчук, Романчук 2018]. Отже, в разі компетентнісного підходу основним освітнім результатом має стати не система знань, умінь і навичок, а набір ключових компетентностей в інтелектуальній, комунікативній, інформаційній, соціальній та інших сферах [Паламар 2018 : 271].

Закон України «Про освіту» визначає компетентність як динамічну комбінацію знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну й / або подальшу навчальну діяльність [Про освіту 2017].

Вітчизняними науковцями визначаються три види компетентностей: ключові, загальнопредметні й предметні [Пометун 2004 : 21]. У науково-педагогічних і нормативних джерелах існує декілька визначень поняття «ключова компетентність». Державний стандарт базової середньої освіти характеризує ключову компетентність як спеціально структурований комплекс якостей особистості, що дає можливість їй ефективно діяти в різних сферах життєдіяльності [Про деякі питання 2020]. О. Овчарук, засновуючись на документах Організації економічного співробітництва й розвитку, визначає ключові компетентності як такі, що дають змогу особистості ефективно брати участь у багатьох соціальних сферах, роблять внесок у поліпшення якості суспільства й сприяють особистому успіхові в різних життєвих сферах [Овчарук 2004 : 10; Овчарук 2009 : 16]. Ключові компетентності можна розглядати також як інтегровані особистісні характеристики, що становлять здатності до соціальної взаємодії, успішної самореалізації в житті, яких набуває кожен учень як суб'єкт освітнього процесу для загального розвитку [Кучерук, Магдич 2020 : 59]. Структуру ключової компетентності як інтегрованої якості складають мотиваційний, когнітивний, операційно-діяльнісний, емоційно-ціннісний, соціальний і рефлексійний компоненти [Паламар 2018 : 273].

Концепцією Нової української школи зазначається, що ключові компетентності є тими

здатностями, яких потребує кожен учень для особистої реалізації, розвитку, активної громадянської позиції, соціальної інклюзії та працевлаштування та які здатні забезпечити особисту реалізацію та життєвий успіх протягом усього життя [Нова українська школа 2016 : 10].

Уперше поняття про ключові компетентності запропонував 1996 р. французький економіст Ж. Делорс у своїй доповіді «Освіта: прихований скарб» на засіданні Міжнародної комісії з освіти ЮНЕСКО, присвяченій освіті XXI століття. Він розвинув і трансформував поняття компетентності в контексті чотирьох базових принципів сучасної освіти, до яких науковець відніс: навчитися пізнавати (опанувати інструментарій, необхідний для розуміння світу), навчитися працювати (працювати для проведення потрібних змін у середовищі свого існування), навчитися співіснувати (співпрацювати з іншими, залучатися до всіх різновидів людської діяльності), навчитися жити [Delors 1996].

На основі вищезазначеного можна виокремити чотири ключові компетентності:

- 1) когнітивну (навчитися пізнавати);
- 2) професійно-діяльнісну (навчитися працювати);
- 3) комунікативну (навчитися співіснувати);
- 4) узагальнювально-життєдіяльнісну (навчитися жити).

Ж. Делорс наголошує на необхідності набувати компетентності, які надають можливість розв'язувати різні проблемні ситуації. Компетентності стануть доступнішими, якщо учні зможуть набувати практичного досвіду, беручи участь у різних видах професійної та соціальної діяльності паралельно з навчанням [Delors 1996].

Того ж року на симпозіумі в Берні (1996 р.) за програмою Ради Європи було поставлене питання про те, що для реформ освіти істотним є визначення ключових компетентностей (key competencies), якими повинні оволодіти учні як для успішної роботи, так і для подальшого здобуття вищої освіти. У доповіді швейцарського соціолога В. Нутмачер було відзначено, що поняття «компетентності», до яких належать такі дефініції, як «уміння», «здатність», «майстерність», змістовно дотепер точно не визначено. У визначенні Ради Європи компетентність є загальною здатністю, що базується на

знаннях, досвіді, цінностях, які індивід набув у процесі навчання. Компетентності не можуть бути зведені до фактичних знань, «бути компетентним» не синонімічне до «бути освіченим» [Hutmacher 1996]. В. Нутмачер виділив п'ять груп ключових компетентностей:

- 1) політичні й соціальні компетентності;
- 2) компетентності, пов'язані із життям у багатокультурному суспільстві;
- 3) компетентності, пов'язані з володінням усним і писемним спілкуванням;
- 4) компетентності, пов'язані з розвитком інформаційного суспільства;
- 5) уміння вчитися [Hutmacher 1996 : 11].

2002 р. Європейською комісією разом з Європейською освітньою інформаційною мережею (Eurydice) проведено дослідження, присвячене ключовим компетентностям у загальній середній освіті. У концепції «Ключові компетентності. Розвиваюча концепція загальної обов'язкової освіти» ключові компетентності визначають як такі, що: вигідні як для кожної окремої особистості, так і для суспільства в цілому; надають можливість особистості інтегруватися в суспільство, одночасно зберігаючи її незалежність; сприяють постійному вдосконаленню знань і навичок особистості відповідно до потреб часу [Key Competencies. A developing concept in general compulsory education 2002].

Запропонована класифікація ключових компетентностей містить сім груп:

- 1) читання, письмо й арифметика (the three R's: reading, (w)riting, (a)rithmetic);
- 2) загальні навички (generic skills) – предметно-незалежні компетентності;
- 3) особистісні компетентності;
- 4) соціальні (міжособистісні) компетентності;
- 5) ІКТ-компетентності;
- 6) знання іноземних мов;
- 7) компетентності з науки й технологій [Key Competencies. A developing concept in general compulsory education 2002 : 17].

2005 р. Європейська комісія, урахувавши попередні напрацювання, розробила Європейську довідкову систему ключових компетентностей для навчання протягом життя, де компетентність визначено як комбінацію знань, умінь і ставлень у відповідному контексті, а ключові

компетентності – як такі, що потребуються для особистісного розвитку, активного громадянства, соціальної інтеграції та зайнятості [Key Competences for Lifelong Learning 2005 : 3]. Європейська довідкова система складається з восьми ключових компетентностей:

- 1) спілкування рідною мовою;
- 2) спілкування іноземною мовою;
- 3) математична компетентність і базові компетентності з науки й технологій;
- 4) цифрова компетентність;
- 5) уміння вчитися;
- 6) міжособистісна, міжкультурна й соціальна компетентності й громадянська компетентність;
- 7) підприємливість;
- 8) культурна виразність [Key Competences for Lifelong Learning 2005 : 3].

Подальшого розвитку питання визначення ключових компетентностей набуло в Рекомендаціях Європейського Парламенту й Ради Європи «Про основні компетентності для навчання протягом усього життя» (2006 р.). У них компетентність визначено як поєднання знань, умінь і ставлень стосовно певної ситуації, а ключові компетентності – як ті, що необхідні для особистої реалізації та розвитку, активного громадянського життя, соціальної єдності й працевлаштування. У Рекомендаціях сформульовано вісім ключових компетентностей:

- 1) спілкування рідною мовою;
- 2) спілкування іноземними мовами;
- 3) математична компетентність та основні компетентності в галузі науки й техніки;
- 4) цифрова компетентність;
- 5) навчання вчитися;
- 6) соціальні й громадянські компетентності;
- 7) ініціативність і підприємливість;
- 8) культурна обізнаність і самовираження [Recommendation of the European Parliament and of the Council on key competences for lifelong learning 2006].

Усі ключові компетентності вважаються рівнозначними, оскільки кожна з них сприяє успішному життю в суспільстві. Необхідними передумовами їх формування є: критичне мислення, творчість, ініціативність, вміння розв'язувати проблеми й оцінювати ризики, приймати рішення та конструктивно керувати емоціями [Recommendation of the European

Parliament and of the Council on key competences for lifelong learning 2006].

2018 р. Рада Європи у своїх нових Рекомендаціях «Про основні компетентності для навчання протягом усього життя» уточнила поняття «ключові компетентності» й оновила список ключових компетентностей. Ключові компетентності – це ті, які потрібні для особистої самореалізації та розвитку, працевлаштування, соціальної інклюзії, сталого способу життя, успішного існування в мирних суспільствах, здорового способу життя та активного громадянства [Council recommendation on key competences for lifelong learning 2018]. У рекомендаціях визначені вісім ключових компетентностей:

- 1) спілкування рідною мовою, грамотність (Literacy competency);
- 2) спілкування іноземними мовами (Multilingual competency);
- 3) математична компетентність і компетентність у галузі науки й технологій (Mathematical competency and competency in science, technology and engineering);
- 4) цифрова компетентність (Digital competency);
- 5) особистісна, соціальна компетентність та уміння вчитися (Personal, social and learning to learn competency);
- 6) громадянська компетентність (Citizenship competency);
- 7) підприємницька компетентність (Entrepreneurship competency);
- 8) культурна обізнаність і самовираження (Cultural awareness and expression competency) [Council recommendation on key competences for lifelong learning 2018].

Ґрунтуючись на зазначених рекомендаціях, в Україні були розроблені нові освітні стандарти для підтримки реалізації концепції Нової української школи, які містять 11 ключових компетентностей, що повністю відповідають європейській рамковій програмі ключових компетентностей безперервного навчання. На початковому етапі розробки стандартів вітчизняні вчені (Н. Бібік, Л. Ващенко, О. Овчарук та інші) запропонували перелік із семи ключових компетентностей: навчальна (уміння вчитись); соціальна; загальнокультурна; здоров'язберігаюча; інформаційно-комуніка-

ційна; громадянська; підприємницька [Бібік 2004; Ващенко 2014; Овчарук 2004]. Подальший розвиток визначення ключових компетентностей та їх перелік отримали в концепції Нової української школи й законодавстві України в галузі освіти.

Концепція Нової української школи (2016 р.) визначає ключові компетентності як ті, яких потребує кожен для особистої реалізації, розвитку, активної громадянської позиції, соціальної інклюзії та працевлаштування та які здатні забезпечити особисту реалізацію та життєвий успіх протягом усього життя [Нова українська школа 2016]. Таке визначення цілком співвідноситься з дефініцією, поданою в Рекомендаціях Ради Європи «Про основні компетентності для навчання протягом усього життя» (2018 р.). У Концепції наведені десять ключових компетентностей:

- 1) спілкування державною (і рідною в разі відмінності) мовами;
- 2) спілкування іноземними мовами;
- 3) математична компетентність;
- 4) основні компетентності в природничих науках і технологіях;
- 5) інформаційно-цифрова компетентність;
- 6) вміння вчитися впродовж життя;
- 7) ініціативність і підприємливість;
- 8) соціальна й громадянська компетентності;
- 9) обізнаність і самовираження у сфері культури;
- 10) екологічна грамотність і здорове життя [Нова українська школа 2016].

Законом України «Про освіту» (2017 р.) наголошено, що для досягнення мети загальної середньої освіти необхідне формування ключових компетентностей, яких потребує кожна особистість для успішної життєдіяльності в сучасному світі [Про освіту 2017]. У зв'язку зі зміною парадигми національної системи освіти Законом пропонується сучасне формулювання 11 ключових компетентностей:

- 1) вільне володіння державною мовою;
- 2) здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами;
- 3) математична компетентність;
- 4) компетентності в галузі природничих наук, техніки й технологій;
- 5) інноваційність;

- 6) екологічна компетентність;
- 7) інформаційно-комунікаційна компетентність;
- 8) навчання впродовж життя;
- 9) громадянські й соціальні компетентності;
- 10) культурна компетентність;
- 11) підприємливість і фінансова грамотність [Про освіту 2017].

За новим Державним стандартом базової середньої освіти (2020 р.) до переліку ключових компетентностей входять ті ж самі компетентності, що визначені Законом України «Про освіту». Основою формування ключових компетентностей є особистісні якості, особистий, соціальний, культурний і навчальний досвід учнів; їх потреби й інтереси, які мотивують до навчання; знання, вміння та ставлення, що формуються в освітньому, соціокультурному й інформаційному середовищі, у різних життєвих ситуаціях [Про деякі питання 2020].

Наскрізними в усіх ключових компетентностях визначаються вміння: читати з розумінням; висловлювати власну думку в усній і письмовій формі; критично й системно мислити; логічно обґрунтовувати позицію; діяти творчо; виявляти ініціативу; конструктивно керувати емоціями; оцінювати ризики; приймати рішення; розв'язувати проблеми; співпрацювати з іншими [Про деякі питання 2020; Про освіту 2017].

Для порівняння визначень ключових компетентностей у різних науково-педагогічних джерелах їхні дефініції наведені в табл. 1.

Проаналізувавши наведені в табл. 1 дані, можна відзначити, що перелік ключових компетентностей із часом зростає та стає більш диференційованим. Важливе те, що всі ключові компетентності наскрізні, надпредметні й багатофункціональні й передбачають інтелектуальний і діяльнісний розвиток особистості. Необхідно зазначити, що основна роль у розробці проблеми ключових компетентностей належить міжнародним організаціям, які узагальнили напрацювання педагогів із різних країн світу. Різні підходи до визначення ключових компетентностей, які склались завдяки роботі міжнародних освітніх установ, дали змогу багатьом країнам, зокрема Україні, зробити власні узагальнення та визначення, які закріплені в державних документах у галузі освіти.

**Порівняльний аналіз визначень ключових компетентностей
в українських та європейських джерелах**

№	Автор, джерело	Ключові компетентності
1	J. Delors [Delors 1996]	1) когнітивна (навчитися пізнавати); 2) професійно-діяльнісна (навчитися працювати); 3) комунікативна (навчитися співіснувати); 4) узагальнювально-життєдіяльнісна (навчитися жити)
2	W. Hutmacher [Hutmacher 1996 : 11]	1) політичні й соціальні компетентності; 2) компетентності, пов'язані із життям у багатокультурному суспільстві; 3) компетентності, пов'язані з володінням усним і писемним спілкуванням; 4) компетентності, пов'язані з розвитком інформаційного суспільства; 5) уміння вчитися
3	Європейська освітня інформаційна мережа (Eurydice) [Key Competencies. A developing concept in general compulsory education 2002 : 17]	1) читання, письмо й арифметика; 2) загальні навички; 3) особистісні компетентності; 4) соціальні (міжособистісні) компетентності; 5) ІКТ-компетентності; 6) знання іноземних мов; 7) компетентності з науки й технологій
4	Європейська довідкова система ключових компетентностей [Key Competences for Lifelong Learning 2005 : 3]	1) спілкування рідною мовою; 2) спілкування іноземною мовою; 3) математична компетентність і базові компетентності з науки й технологій; 4) цифрова компетентність; 5) уміння вчитися; 6) міжособистісна, міжкультурна, соціальна й громадянська компетентності; 7) підприємливість; 8) культурна виразність
5	Рекомендації Європарламенту й Ради Європи (2006 р.) [Recommendation of the European Parliament and of the Council on key competences for lifelong learning 2006]	1) спілкування рідною мовою; 2) спілкування іноземними мовами; 3) математична компетентність та основні компетентності в галузі науки й техніки; 4) цифрова компетентність; 5) навчання вчитися; 6) соціальні й громадянські компетентності; 7) ініціативність і підприємливість; 8) культурна обізнаність і самовираження
6	Рекомендації Ради Європи (2018 р.) [Council recommendation on key competences for lifelong learning 2018]	1) спілкування рідною мовою, грамотність; 2) спілкування іноземними мовами; 3) математична компетентність і компетентність у галузі науки й технологій; 4) цифрова компетентність; 5) особистісна, соціальна компетентність та уміння вчитися; 6) громадянська компетентність; 7) підприємницька компетентність; 8) культурна обізнаність і самовираження
7	Н. Бібік, Л. Ващенко, О. Овчарук [Бібік 2004; Ващенко 2014; Овчарук 2004]	1) навчальна (уміння вчитись); 2) соціальна; 3) загальнокультурна; 4) здоров'язберігаюча; 5) інформаційно-комунікаційна; 6) громадянська; 7) підприємницька
8	Концепція Нової української школи [Нова українська школа 2016]	1) спілкування державною та рідною мовами; 2) спілкування іноземними мовами; 3) математична компетентність; 4) основні компетентності в природничих науках і технологіях; 5) інформаційно-цифрова компетентність; 6) уміння вчитися впродовж життя; 7) ініціативність і підприємливість; 8) соціальна й громадянська компетентності; 9) обізнаність і самовираження у сфері культури; 10) екологічна грамотність і здорове життя
9	Закон України «Про освіту»; Державний стандарт базової середньої освіти [Про освіту 2017; Про деякі питання 2020]	1) вільне володіння державною мовою; 2) здатність спілкуватися рідною та іноземними мовами; 3) математична компетентність; 4) компетентності в галузі природничих наук, техніки й технологій; 5) інноваційність; 6) екологічна компетентність; 7) інформаційно-комунікаційна компетентність; 8) навчання впродовж життя; 9) громадянські й соціальні компетентності; 10) культурна компетентність; 11) підприємливість і фінансова грамотність.

Висновки. Базовим поняттям компетентнісного підходу визнаються ключові компетентності, які розуміються як здібності, необхідні для особистої реалізації, розвитку, соціалізації, громадянської позиції та працевлаштування, та які спроможні забезпечити особисту реалізацію та життєвий успіх. Формування ключових компетентностей в учнів є ключовим завданням національної системи освіти, що закріплено в законодавстві.

Класифікація ключових компетентностей співвідноситься з основними сферами суспільного життя, в яких особистість реалізує себе й провадить свою діяльність, і безпосередньо зі змістом освіти. Такі якості, як критичне й системне мислення, творчість, ініціативність, вміння обґрунтовувати свою позицію,

розв'язувати проблеми, оцінювати ризики, приймати рішення, конструктивно керувати емоціями, співпрацювати з іншими, наскрізні й відіграють важливу роль у всіх ключових компетентностях.

Беручи до уваги те, що визначення ключових компетентностей відповідає досвіду розвинених країн, в яких в останні десятиліття відбулася переорієнтація змісту освіти на компетентнісну парадигму, необхідність її впровадження в українську освітню систему очевидна.

Перспективним напрямом для подальших досліджень вважається визначення змісту системи понять, що складають природничо-наукову компетентність, і шляхи формування природничо-наукової компетентності в учнів базової школи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи* / Під заг. ред. О. В. Овчарук. Київ : «К.І.С.», 2004. С. 45–50.
2. Ващенко Л. С. Уміння вчитися – ключова компетентність учнівської молоді сучасного інформаційного суспільства. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2014. № 5 (43). С. 1–14. DOI: <https://doi.org/10.33407/itlt.v43i5.1130>.
3. Кучерук О. А., Магдич Т. П. Використання електронних освітніх ресурсів для формування громадянської компетентності учнів ліцею на уроках української мови. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2020. № 1 (75). С. 56–75. DOI: <https://doi.org/10.33407/itlt.v75i1.3515>.
4. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. Київ : МОН України, 2016. 40 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
5. Овчарук О. В. Компетентнісний підхід в освіті: загальноєвропейські підходи. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2009. № 5 (13). С. 13–18. DOI: <https://doi.org/10.33407/itlt.v13i5.176>.
6. Овчарук О. В. Розвиток компетентнісного підходу: стратегічні орієнтири міжнародної спільноти. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи*. / Під заг. ред. О. В. Овчарук. Київ : «К.І.С.», 2004. С. 5–14.
7. Паламар С. П. Компетентнісний підхід як методологічний орієнтир модернізації сучасної освіти. *Освітологічний дискурс*. 2018. № 1–2. С. 267–278.
8. Пометун О. І. Теорія та практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи* / Під заг. ред. О. В. Овчарук. Київ : «К.І.С.», 2004. С. 15–24.
9. Пометун О. І. Компетентнісний підхід – найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти. *Рідна школа*. 2005. № 1. С. 65–69.
10. Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898 / Кабінет Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-p>.
11. Про освіту : Закон України від 05 вересня 2017 р. № 2145-VIII / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
12. Романчук Н. О., Романчук Н. І. Компетентнісний підхід в освіті: Концепції, суть, зміст. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія: Педагогічні науки*. 2018. № 4. С. 119–122.
13. Council recommendation of 22 May 2018 on key competences for lifelong learning (2018/C 189/01). *Official Journal of the European Union*. 04 June 2018. Vol. 61. С. 189. P. 7–13.
14. Delors J. Learning: The Treasure Within. UNESCO, 1996. 46 p.
15. Key Competencies. A developing concept in general compulsory education. Brussels : Eurydice, 2002. 182 p.
16. Key Competences for Lifelong Learning. European Reference Framework. Brussels : European Commission, 2005. 12 p.

17. Hutmacher W. Key competencies for Europe. *Council for Cultural Cooperation (CDCC) a Secondary Education for Europe : Report of the Symposium, Berne, Switzerland, 27–30 March 1996*. Strasburg, 1997. 72 p.

18. Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 on key competences for lifelong learning (2006/962/EC). *Official Journal of the European Union*. 30 December 2006. Vol. 49. L. 394. P. 10–18.

REFERENCES

1. Bibik, N. M. (2004). Kompetentnisnyi pidkhid: refleksivnyi analiz zastosuvannya. [Competency approach: reflexive analysis of application]. *Kompetentnisnyi pidkhid u suchasni osviti: svitovyi dosvid ta ukraïnski perspektivy*. / Pid zah. red. O. V. Ovcharuk. Kyiv : “K.I.S.”. pp. 45–50 [in Ukrainian].

2. Vashchenko, L. S. (2014). Uminnia vchytysia – kliuchova kompetentnist uchnivskoi molodi suchasnoho informatsiinoho suspilstva. [The ability to learn is a key competency of the student youth in the modern information society]. *Informatsiini tekhnologii i zasoby navchannia*. № 5 (43). pp. 1–14. <https://doi.org/10.33407/itlt.v43i5.1130> [in Ukrainian].

3. Kucheruk, O. A., Mahdych, T. P. (2020). Vykorystannia elektronnykh osvitnikh resursiv dlia formuvannia hromadianskoi kompetentnosti uchniv litseiu na urokakh ukraïnskoi movy. [Using of electronic educational resources for the formation of civic competency of lyceum students in Ukrainian language lessons]. *Informatsiini tekhnologii i zasoby navchannia*, № 1 (75). pp. 56–75. <https://doi.org/10.33407/itlt.v75i1.3515> [in Ukrainian].

4. Nova ukraïnska shkola. (2016). Kontseptualni zasady reformuvannia serednoi shkoly. [New Ukrainian school. Conceptual principles of secondary school reform]. Kyiv : MON Ukrainy. 40. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukraïnska-shkola-compressed.pdf> [in Ukrainian].

5. Ovcharuk, O. V. (2009). Kompetentnisnyi pidkhid v osviti: zahalnoevropeïski pidkhody. [Competency approach in education: pan-European approaches.]. *Informatsiini tekhnologii i zasoby navchannia*, № 5 (13). pp. 13–18. <https://doi.org/10.33407/itlt.v13i5.176> [in Ukrainian].

6. Ovcharuk, O. V. (2004). Rozvytok kompetentnisnogo pidkhodu: stratehichni oriientyry mizhnarodnoi spilnoty. [Development of a competency approach: strategic guidelines of the international community]. *Kompetentnisnyi pidkhid u suchasni osviti: svitovyi dosvid ta ukraïnski perspektivy*. / Pid zah. red. O. V. Ovcharuk. Kyiv : “K.I.S.”. pp. 5–14. [in Ukrainian].

7. Palamar, S. P. (2018). Kompetentnisnyi pidkhid yak metodolohichni oriientyr modernizatsii suchasnoi osvity. [Competency approach as a methodological guideline for the modernization of modern education]. *Osvitolohichni dyskurs*. № 1–2. pp. 267–278. [in Ukrainian].

8. Pometun, O. I. (2004). Teoriia ta praktyka poslidovnoi realizatsii kompetentnisnogo pidkhodu v dosvidi zarubizhnykh krain. [Theory and practice of consistent implementation of competency approach in foreign countries experience]. *Kompetentnisnyi pidkhid u suchasni osviti: svitovyi dosvid ta ukraïnski perspektivy*. / Pid zah. red. O. V. Ovcharuk. Kyiv : “K.I.S.”. pp. 15–24. [in Ukrainian].

9. Pometun, O. I. (2005). Kompetentnisnyi pidkhid – naivazhlyvishi oriientyr rozvytku suchasnoi osvity. [Competency approach is the most important reference point for the development of modern education]. *Ridna shkola*. № 1. pp. 65–69. [in Ukrainian].

10. Pro deiaki pytannia derzhavnykh standartiv povnoi zahalnoi serednoi osvity [About some questions of the state standards of full general secondary education]: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 30.09.2020 № 898. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-p> [in Ukrainian].

11. Pro osvitu [About education]: Zakon Ukrainy vid 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> [in Ukrainian].

12. Romanchuk, N. O., Romanchuk, N. I. (2018). Kompetentnisnyi pidkhid v osviti: Kontseptsii, sut, zmist. [Competency approach in education: Concepts, essence, content]. *Naukovyi visnyk Mykolaivskoho natsionalnoho universytetu imeni V.O. Sukhomlynskoho. Seriia: Pedagogichni nauky*. № 4. pp. 119–122. [in Ukrainian].

13. Council recommendation of 22 May 2018 on key competences for lifelong learning (2018/C 189/01). *Official Journal of the European Union*, 04 June 2018. Vol. 61, C. 189. pp. 7–13.

14. Delors, J. (1996). *Learning: The Treasure Within*. UNESCO. 46 p.

15. Key Competencies. (2002). *A developing concept in general compulsory education*. Brussels: Eurydice. 182 p.

16. Key Competences for Lifelong Learning. (2005). *European Reference Framework*. Brussels: European Commission. 12 p.

17. Hutmacher, W. (1997). Key competencies for Europe. *Report of the Symposium Berne, Switzerland 27–30 March, 1996*. Council for Cultural Cooperation (CDCC) a Secondary Education for Europe. Strasburg. 72 p.

18. Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 on key competences for lifelong learning (2006/962/EC). *Official Journal of the European Union*, 30 December 2006. Vol. 49, L. 394. pp. 10–18.

S. Y. MAKIEIEV

Candidate of Pedagogical Sciences,

Doctoral Student at the Department of Educology and Innovative Pedagogy,

H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University,

Kharkiv, Ukraine

E-mail: melkor888@gmail.com

<http://orcid.org/0000-0002-1021-6003>

DEVELOPMENT OF THE CONCEPT OF KEY COMPETENCES IN THE WORKS OF EUROPEAN AND UKRAINIAN SCIENTISTS

The article explores approaches of Ukrainian and European scientists to the definition of “key competencies” within the competency approach. The author underlines that implementation of the competency approach is one of the most important guidelines for change in the national education system, and to achieve the goal of general secondary education requires the formation of key competencies.

The genesis of key competencies definition in education, their gradual formation in European and Ukrainian pedagogical science is considered. Key competencies are defined as those that everyone needs for personal realization, development, active citizenship, social inclusion and employment and that are able to ensure personal fulfillment and lifelong success.

The comparative analysis of key competencies definition is performed, and it is shown that in the modern scientific and pedagogical literature and normative documents the key competencies include from 8 to 11 competencies. It is noted that the main role in the development of definition and listing of key competencies belongs to international organizations that have generalized the work of the world pedagogical community. The approaches to the definition of key competencies set out in the documents of international educational institutions have allowed Ukrainian scientists to make their own definitions and generalizations, which are enshrined in state educational documents.

It is determined that the classification of key competencies correlates with the content of education and the main areas of social life in which the personality carries out its activities and realizes itself. The author emphasizes that the definition of key competencies corresponds to the experience of developed countries, in the education of which the competency paradigm has been embodied, so the need for its introduction into Ukrainian educational system is undoubted.

Among the promising areas of subsequent researches, the author includes determining the content of the system of concepts that make up natural science competency and ways of forming natural science competency in middle school students.

Key words: competency approach, competency, key competencies, comparative analysis.